

Література:

1. Андреев О.С. Тілесно орієнтована методика особистісного зростання в умовах психологічного тренінгу. Наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. / за ред. акад. С.Д.Максименка - К.: Міленіум. 2007 - Вип. 34. С. 56-62
2. Андреев А.С. Возможности применения интегративного подхода в решении актуальных проблем общения. "Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти". Выпуск 38, 2007. Наукові записки РДГУ С.104-108.
3. Андреев О.С. Психологічні аспекти екологічних проблем й екopsихологічні тренінги. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Екологічна психологія. / За ред. Максименка С.Д. – Житомир: «Вид-во ЖДУ ім. І. Франка», 2009. – т. 7, вип. 19 – 290 с. С. 18-23.
4. О.С. Андреев 20.06.2008 Авторський інтегративний підхід до сприяння особистісному зростанню: основні положення. // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. Т. XI, част. 1. – К., 2009. – 620 с. С. 7-14.
5. Маслоу А. Мотивация и личность. / 3-е издание. – СПб: Питер, 2003. – 352 с.
6. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. М. Изд. группа «Прогресс», «Универс», 1994. – 480 с.
7. Фрейд З. Психология бессознательного: Сборник произведений. – М.: Просвещение, 1989. – 448 с.
8. Энциклопедический словарь. / Главный редактор Б.А. Введенский. Т. 2. – С. 527. М.: Научное издательство «Большая советская энциклопедия», 1954. – 719 с.
9. Kepner J. Body process. – San-Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1993. – 223 p.

Резюме. У статті пропонується застосування авторської концепції розвитку особистості до освітньої системи. Основний акцент при цьому робиться на підготовці особистості учня до органічної соціалізації й самореалізації. Сформульовано принципи розвитку особистості, визначені розвивають якості, що, і методи їхнього розвитку, принципи організації й основні елементи навчального процесу. У додатку представлена програма підготовки викладачів до роботи на основі запропонованої концепції. **Ключові слова:** освіта, реформа освіти, інтегративний системно-процесуальний підхід, принципи, навчального процесу, самореалізація.

Резюме. В работе предлагается приложение авторской концепции развития личности к образовательной системе. Основной акцент при этом делается на подготовке личности учащегося к органичной социализации и самореализации. Сформулированы принципы развития личности, определены развиваемые качества и методы их развития, принципы организации и основные элементы учебного процесса. В приложении представлена программа подготовки преподавателей к работе на основе предложенной концепции. **Ключевые слова:** образование, реформа, интегративный системно-процессуальный подход, принципы, учебный процесс, самореализация.

© 2012

Т.І.Білуха (м. Черкаси)

НІВЕЛЮВАННЯ ДИСФУНКЦІЙ ОСОБИСТОСТІ ТА РЕГРЕСИВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ПСИХІКИ В ПРОЦЕСІ ПСИХОКОРЕКЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА-ПРАКТИКА

Постановка проблеми. Майбутньому психологу-практику важливо розвивати вміння відстежувати власні регресивні тенденції з метою аналізу деструктивних наслідків останніх та їх нівелювання шляхом психокорекції. Його професійна підготовка передбачає глибинне психологічне самопізнання та оволодіння специфічними професійними знаннями, уміннями й навичками, що потребує розвитку рефлексії. Тому особливої ваги набуває питання здійснення особистісної психокорекції майбутнього фахівця задля пізнання та нівелювання регресивних тенденцій, що виявляються в поведінці й можуть зашкодити професійному становленню та взаємодії з іншими людьми. Глибинні передумови таких проявів можна дослідити шляхом психокорекції за методом АСПН, який відкриває широкі можливості пізнання системи психологічних захистів, які поряд із функцією зняття напруги можуть викривлювати соціально-перцептивну реальність, що деструктивно впливає на професійну діяльність та блокує особистісне зростання майбутнього психолога. Таким чином, професійна підготовка практичного психолога потребує цілісного пізнання психіки з метою нівелювання регресивних проявів.

Мета статті: визначення можливостей нівелювання дисфункцій особистості та регресивних тенденцій психіки в процесі психокорекції майбутнього психолога-практика.

Виклад основного матеріалу. Регресивні тенденції психіки суб'єкта належать до деструктивних тенденцій, обумовлених наявністю дисфункції особистості. Термін "дисфункція" був введений американським соціологом Мертоном, який стверджував, що в психології необхідно встановлювати "чистий баланс функціональних наслідків", урахувавши не лише сприятливі, а також і нейтральні та несприятливі наслідки. Поняття дисфункції, за його словами, дозволяє фіксувати окремі протиріччя, але при цьому воно не викриває причин та механізмів змін і розвитку суспільства. У філософії поняття дисфункції характеризує тип відносин, коли наслідки окремого явища, події, дії або процесу виявляються несприятливими для певного об'єкта. У перекладі з латинської "дисфункція" означає: dis – порушення, розлад; functio – здійснення, виконання, діяльність. У широкому значенні – це "будь-яке порушення нормального функціонування". У більш вузькому – "порушення, розлад функцій будь-якого органу, системи, переважно якісного характеру". Психологічні словники окреслюють поняття мінімальної мозкової дисфункції, що трактується як "незначні розлади в поведінці і навчанні людини без явних інтелектуальних порушень, які є наслідком недостатності функцій центральної нервової системи. Найчастіше має органічну природу". До розладів особистості граничного типу відносять: емоційну нестійкість, несформованість і порушення образу "Я", напружені та нестійкі міжособистісні стосунки (див.: [1]).

Джидано й Ліотті у своїх дослідженнях використовують поняття "когнітивні дисфункції", якими позначають ригідність поглядів, наслідком чого є викривлення індивідом інформації, яка несумісна з його уявленнями про себе. Викривлення сприйняття може супроводжуватися станом хвороби; емоційним дистресом. Згідно з поглядами Ю. В. Попова, дисфункція особистості спричиняє соціальну дезадаптацію та руйнівну поведінку, самоагресію. Поступова деградація особистості, пов'язана з деструктивними способами "долання" життєвих труднощів та особистих проблем (зокрема через алкоголізацію, наркотизацію, злочинність тощо), породжує дисфункціональність особистості, що призводить до саморуйнівної поведінки. Ю. В. Попов запропонував класифікацію саморуйнуючої поведінки людини: До першої групи він включив такий тип поведінки: загроза для життя, нанесення шкоди фізичному здоров'ю, моральному та духовному розвитку, перешкода соціальній самореалізації. До другої групи – рівень дисфункції особистості: акцентуації характеру, нейропсихотичні та психотичні розлади особистості. Автор визначає також тип особистісної акцентуації (гіпертимний, циклоїдний, психастенічний і т. д.) та ступінь соціальної адаптації, яка визначається соціальним функціонуванням і ступенем її конструктивного спрямування: стійка, парціальна, нестійка адаптація, дезадаптація. Таким чином, дисфункції особистості каталізуються взаємодією з оточенням і деструктують поведінку суб'єкта.

Близьким за значенням до поняття дисфункції є термін „деструкція”. Поняття деструкції вперше було введено Е. Вейсом на позначення "руйнування статичної структури, знищення, а також спрямування психіки та поведінки суб'єкта на руйнування об'єктів, що його оточують, та на саморуйнування". Деструктивність (лат. destructio – порушення, руйнування) – це "потяг до смерті, мортідо, некрофілії тощо". Е. Фромм стверджував, що елемент деструктивності існує та діє в кожній істоті, намагаючись привести її до стадії розпаду, тобто повернути життя до ступеня неживої матерії. З. Фрейд пов'язував деструкцію з інстинктом смерті (енергія мортідо), яка, спрямовуючись назовні, стає інстинктом деструктивності (ненависть, руйнування, агресія, убивство): особа зберігає власне життя шляхом руйнації життя іншої людини.

Т. С. Яценко говорить про дисфункційні стратегії спілкування, зокрема, авторитарну та маніпулятивну, які породжують особистісні деструкції. Дослідниця зазначає, що "до особистісних деструкцій належать такі стабілізовані утворення психіки суб'єкта, які породжують бар'єри у спілкуванні і ослаблюють контакти з іншими людьми, що ускладнюють реалізацію власних потреб та цілей самореалізації суб'єкта". При цьому звертається увага на те, що особистісна деструкція суб'єкта виявляється у дисфункціях спілкування й може мати замасковані форми, які суб'єкт часто не розпізнає. Такого типу поведінці "властива ілюзорність у розв'язанні тих чи інших питань, а засоби спілкування та взаємодії із оточенням, як правило, суперечать свідомим намірам", що засвідчує наявність особистісної проблематики. Майбутній практичний психолог, який обтяжений деструктивними, зокрема регресивними тенденціями, не буде в змозі надати професійну допомогу людині, оскільки нерозв'язана особистісна проблематика може знизити інтерес до професійної діяльності. Домінування регресивних тенденцій призводить до відступів від реальності, руйнування контактів з оточенням, закритості в спілкуванні, до блокування чуттєвої сфери. Деструктивні тенденції проявляються у формі заздрощів, дискредитації та приниження інших, авторитаризму, підозрілості, підвищеної тривожності, яка може призвести до агресії або депресії (аутоагресії), що потребує корекції задля якісного оволодіння фахом практичного психолога.

Феномен регресії посідає вагомe місце серед досліджень як психоаналітичного спрямування, так і інших теоретичних напрямів психології. Висвітлення цієї проблеми знаходимо в працях А. Фрейд, Ш. Ференці, К. Юнга, М. Кляйн, Р. Грінсона, М. Балінта, Р. Хайнца, Р. Ассаджолі та ін.

Термін "регресія" (лат. regressio - рух назад) загалом означає процес, механізм і результат повернення людини до раніше пройдених етапів, станів, форм і способів поведінки, емоційної та інтелектуальної діяльності. У психоаналітичному значенні – це форма і механізм психічного захисту [284]; захисний процес, за допомогою

якого суб'єкт намагається уникнути почуття тривоги шляхом часткового або повного повернення до більш ранньої стадії лібідного та Его-розвитку.

Засновник психоаналізу З. Фрейд уперше запровадив поняття регресії в контексті тлумачення сновидінь, оскільки під час сну зв'язки між думками зникають або знаходять слабе вираження, а уявлення перетворюються в чуттєві образи (регресують), на основі яких вони раніше сформувалися. Учений звернув увагу на те, що регресія властива не лише сновидінню, а й мисленню людини. З. Фрейд розрізняв регресію нормального душевного життя та патологічні випадки регресії і пов'язував цей феномен із психосексуальним розвитком людини. У "Лекціях зі вступу до психоаналізу" він виділив два види регресії: повернення до перших лібідозних об'єктів нарцистичного характеру і повернення загальної сексуальної організації на більш ранні етапи розвитку. Це твердження й лягло в основу трактування регресії як неусвідомлюваного захисного механізму "Я", котрий є засобом розв'язання конфлікту між свідомим і несвідомим. З. Фрейд наголошував на доцільності в психіці захисного механізму регресії, оскільки досвід ранніх переживань дитини завжди присутній у психіці дорослого, при цьому він забезпечує потенційну можливість вимушеного (хоч і невидимого для суб'єкта) повернення до тих чи інших форм інфантильної психосексуальності. У психоаналізі виділяються такі види регресії: топічна, яка обумовлена функціонуванням психічного апарату і проявляється переважно у сновидіннях, різних патологічних явищах і процесах пам'яті; часова, яка спричинена дією попередніх способів психічної організації й знаходить свій вияв у поверненні до існуючих раніше рівнів еволюції, лібідозної організації та відношень до об'єктів; формальна, що обумовлена зміною образних уявлень і способів вираження думок на більш примітивні й проявляється через повернення від вторинних процесів до первинних.

Представники аналітичного напрямку (З. Фрейд, А. Фрейд, Ш. Ференці, К. Юнг, М. Кляйн, Р. Грінсон, М. Балінт, Р. Хайнц та ін.) розглядали регресію у трьох аспектах: як механізм захисту "Я"; як стан дезінтеграції; як прогресивний процес, необхідний для життєдіяльності людини. Поряд із функцією регресії, яка веде до симптомування, визначається і функція спонуки до відновлення порушеної психічної рівноваги, проміжного стану на шляху здійснення адаптивної переорієнтації. Регресія, відповідно до психоаналітичних досліджень, обумовлює специфічну форму відступу від реальності як спосіб повернення у більш ранній період розвитку, що зумовлюється неусвідомлюваним бажанням відновити почуття повної захищеності. Регресивні прояви поведінки актуалізуються в стресогенних умовах новизни, складності або психофізіологічного стану особи (втома, хвороба тощо), особливо у випадку їх високої значимості, зумовлюючи тим самим порушення адаптації до актуальної ситуації. Механізм регресії актуалізується у таких випадках: коли "Я" не здатне прийняти реальність такою, якою вона є; коли суб'єкту важко подолати вимоги "Над-Я"; коли інші захисні механізми є неефективними в знятті емоційної напруги. У психоаналітичних дослідженнях зазначається, що індивід вимушений відійти від реальності, повернувшись до тієї стадії розвитку особистості (згідно з онтогенетичною моделлю З. Фрейда), в якій переживалося почуття задоволення. Під регресією розуміють також звернення до більш примітивних способів пізнання й активності у новій, неоднозначній ситуації, що слугує поштовхом до подальшого прогресивного розвитку особистості. Регресія може мати місце під час вирішення творчих завдань, що дає змогу досягти оригінальних, нестандартних результатів шляхом зняття соціальних бар'єрів на стадії генерування ідей.

У сучасній психологічній літературі проблема регресії розглядається з позиції дослідження причин виникнення, етапів розвитку, глибини прояву, доцільності її стримування чи активізації в процесі аналітичної терапії. Більшість дослідників зосереджують увагу на дискретному баченні аналізованого феномену без урахування системної впорядкованості психіки.

Явище регресії тісно пов'язане із фіксацією. Нагадаємо, що З. Фрейд застосовував термін "фіксація" як описове поняття на позначення закріпленої прив'язаності до об'єктів: минулого досвіду, способів задоволення, стереотипів поведінки тощо. Дослідник підкреслював, що фіксація на травмі закріплює інтереси суб'єкта на певній травматичній події, впливаючи на теперішнє і майбутнє людини. Фіксація як неусвідомлене прагнення до збереження стереотипних форм поведінки пов'язана із статичністю психіки людини. Таким чином, феномен фіксації свідчить про існування певної психічної затримки, зупинки, а значить, і взаємозв'язку цього механізму із регресією. З точки зору глибинної психології, в основі витіснених фіксацій суб'єкта лежить емоційна значущість події чи переживання в інфантильний період його розвитку, що наповнює зміст захисних тенденцій психіки. Останні детермінують магістральні лінії поведінки суб'єкта впродовж його життя через інтеграцію несвідомих інфантильних спонук та соціальних нормативних обмежень, які втілюються в контролюючий (свідомий) початок суб'єкта. М. Кляйн пов'язує фіксацію та регресію з інфантильною тривогою: регресія виникає в результаті нездатності лібідозно подолати деструктивні потяги на оральній та анальній фазах психосексуального розвитку індивіда, що спричинює фрустраційну тривогу. Вагому роль у процесі формування тенденції до регресії відіграють інтроєктовані об'єкти і Супер-Его. Згідно досліджень А. Фрейда, регресія може відбуватися у всіх трьох психічних структурах; вона може торкатися психічного змісту так само, як і функціонування; може впливати на інстинктивну мету, об'єктні уявлення і зміст фантазій. Регресія Ід більш енергетично наполеглива. Регресія Его часто більш мимолітна. Часова регресія функцій Его є частиною нормального розвитку дитини. У процесі

зірівання регрес і прогрес є альтернативою один одному і взаємопов'язані один із одним. Регресія в психоаналітичних теоріях розглядається як неефективний захисний процес, оскільки індивід заново переживає тривогу, властиву тій стадії, до якої він регресував. Психоаналітичний погляд на феномен регресії доповнюється у науковій літературі іншими концептуальними розробками. Засновник аналітичної психології К. Юнг поставив питання про визнання телеологічного значення регресії. Він вважав, що повернення до інфантильного рівня розвитку – це не лише дія неусвідомлюваного захисного механізму регресії, але й можливість знаходження нового життєвого плану, основи для здійснення творчого акту.

Регресивні тенденції суб'єкта виражаються в недостатній його адаптивності до ситуації соціальної взаємодії, слабкій пристосованості до актуальних ситуацій. Регресія має глибинно-психологічні витoki і спричиняється травматичними впливами дитячого розвитку суб'єкта. Пізнання регресивних тенденцій є вагомим у контексті професійної підготовки майбутнього психолога-практика з огляду на здійснення ним власної психокорекції, що каталізує подальший розвиток його особистості, а також сприяє опануванню ним інструментарієм професійної роботи.

Регресивні тенденції психіки майбутнього психолога-практика можуть актуалізуватися в процесі взаємодії з іншими людьми, ускладнюючи розвиток особистості майбутнього фахівця, зокрема професійне становлення. Регресивні прояви пов'язані з умовними цінностями: наприклад, прагнення бути оригінальним, вирізнитися серед інших або досягати бажаного результату в будь-який спосіб. Регресивні прояви також зумовлюються проєкцією власних негативних імпульсів на інших людей, потребою пошуку їхніх недоліків, центруючись на егоїстичних інтересах, що унеможлиблює об'єктивне сприйняття власного "Я". Усе це маскується механізмом проєкції. При цьому регресія пов'язана з інфантилізмом, коли власне "Я" виступає більш значущим, а інтереси іншої людини взагалі нівелюються. Інфантилізм проявляється в "скачуванні" суб'єкта до дитячих форм поведінки, оцінювання ситуації з позиції дитини. Якщо соціально-перцептивний інтелект набуває специфічного спрямування стереотипного відтворення реальності, це гальмує особистісний розвиток суб'єкта. У цьому контексті регресію можна розглядати як "регресивну творчість" (див.: [1]).

Регресивні прояви зумовлені енергетично потужними інфантильними тенденціями. При цьому часто включається раціоналізація, за допомогою якої регресивні тенденції "захищаються" шляхом декларування просоціальних, благородних, корисних мотивів і намірів. За умови неможливості маскування інфантильних тенденцій (коли ідеалізоване "Я" опиняється під загрозою) можна спостерігати актуалізацію регресивних проявів суб'єкта (агресія, депресія (аутоагресія)). За формою прояву регресія може бути прихованою і відкритою. Так, до відкритої форми регресії можна віднести агресію. Агресивно-регресивний зміст поведінки суб'єкта може маскуватися метафоричним характером діяльності та висловлювань.

У контексті психодинамічної теорії є підстави стверджувати, що соціально обумовлені регресивні прояви пов'язані з глибинно-психологічними тенденціями, які інтегруються зі свідомою (просоціальною) активністю суб'єкта. Нівелювання регресивних тенденцій можливе шляхом здійснення глибинного аналізу поведінкового матеріалу в групі АСПН. Виявлення логіки несвідомого, яка суперечить логіці свідомого, дозволяє ослабити регресивні тенденції, відкрити канали конструктивного самовираження. Пізнання "іншої логіки" "дає змогу вивільнити логіку свідомого з невиправданого підпорядкування інфантильним цінностям "Я", яке внаслідок пріоритетності феномену минулого над теперішнім та майбутнім надає поведінці суб'єкта регресивного характеру" [2, с. 98]. Усвідомлення та розуміння логічної впорядкованості несвідомого сприяє особистісному розвитку майбутнього психолога-практика, оскільки відбувається нівелювання регресивних проявів.

Оптимізації професійної підготовки майбутніх психологів-практиків сприяє глибинно-психологічне дослідження їх психіки засобами активного соціально-психологічного навчання в рамках психодинамічної теорії, розробленої академіком АПН України Т. С. Яценко.

Засади психодинамічного підходу відображено в "Моделі внутрішньої динаміки психіки" (рис. 1), розробленій Т. С. Яценко (див.: [5; 7]).

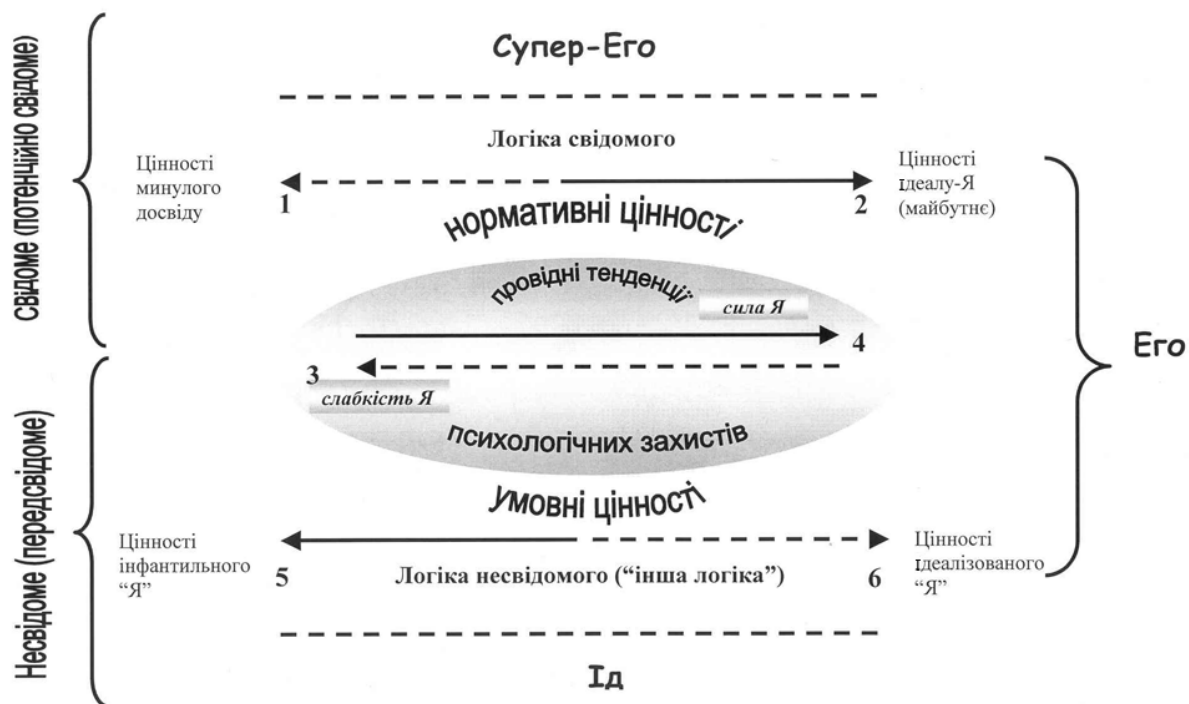

Рис. 1. Модель внутрішньої динаміки психіки (за Т. С. Яценко)

Внутрішня суперечливість психіки породжується протилежними тенденціями: “до сили” – “до слабкості”; “до людей” – “до психологічної імпотенції” (руйнування стосунків); “до життя” – “до психологічної смерті”. Тенденції до “психологічної імпотенції” та “психологічної смерті” є деструктивними наслідками нерозв’язаної внутрішньої суперечливості психіки (особистісної проблеми суб’єкта). Це обумовлює спрямування лібідозної енергії суб’єкта та її трансформацію в мортідну (руйнівну) енергію, що спричиняє руйнування стосунків у міжособистісній та професійній взаємодії. Магістральне спрямування психіки суб’єкта “від слабкості до сили” залежить від умовних цінностей і об’єктних відношень, які формуються у стосунках із первинними лібідними об’єктами. Тенденція “до сили” визначає специфіку селекціонування репрезентантів (психологічних рис) лібідозних об’єктів та процес їх інтроєкції й проєкції: ті риси, що підпадають під поняття слабкості, проєктується на інших людей як такі, які непридатні суб’єкту. За цим стоять об’єктні відношення, котрі абстрагувалися від первинних об’єктів лібідо та амбівалентно навантажені. Окреслена суперечливість обумовлює тенденцію до дискредитації інших людей (ревнощів, заздрощів), що має місце в руйнуванні стосунків (психологічна імпотенція). Орієнтація на інфантильні цінності у зв’язку з її неусвідомлюваністю є емотивною та енергетично сильною (хоч і спрацьовує на латентному рівні), вона задає регресивні (інфантильні) тенденції поведінки, що виражаються в “слабкості”, почутті меншовартості.

Згідно із психодинамічною теорією, яка розглядає психіку як цілісне й системне утворення, регресія як захисний механізм виступає компонентом загальної логічної впорядкованості психіки в єдності її свідомої та несвідомої сфер. Пізнання регресії як внутрішнього механізму психіки відбувається в контексті дослідження захисної системи психіки суб’єкта в її базових та ситуативних проявах, що піддається вивченню на конкретному поведінковому матеріалі учасників групи. Семантична сутність базових захистів згармонізовується з логікою несвідомої сфери (“іншою логікою”) психіки суб’єкта, яка суперечить логіці свідомого. Протиірччя логіки свідомого й логіки несвідомого обумовлює слабкість “Я” суб’єкта, показником чого можуть виступати регресивні прояви на поведінковому рівні.

У результаті такої суперечності між прагненням “до сили” та тенденцією “до слабкості” у суб’єкта виникає почуття тривоги, яке регресивно впливає на психіку, що виражається у відступах від реальності в напрямку до психологічної імпотенції та психологічної смерті.

Динамічний аспект психокорекції, пов’язаний із можливістю послаблення суперечливих тенденцій психіки, полягає в зменшенні енергетичної напруженості стрілок (1, 3, 5), спрямованих ліворуч.

Тенденція до “ідеалізованого “Я”, яку позначає стрілка 6, передбачає відступ від реальності. Метою психологічних захистів є не лише відступ від реальності, але і його маскування – інакше втрачається функція охорони “ідеалізованого Я”. Система психологічних захистів створює феномен хибного кола і ця хибність кожного разу маскується від суб’єкта, витісняючи на несвідомий рівень психологічні витoki його слабкості, джерела регресивної поведінки, що пов’язані з тенденцією до психологічної імпотенції та психологічної смерті.

Пізнання “іншої логіки” “дає змогу вивільнити логіку свідомого з невиправданого підпорядкування інфантильним цінностям “Я”, яке внаслідок пріоритетності феномену минулого над теперішнім та майбутнім надає поведінці суб’єкта регресивного характеру” [2, с. 98], тобто усвідомлення та розуміння логічної впорядкованості несвідомого сприяє особистісному розвитку майбутнього психолога-практика.

Динамічний аспект психокорекції, пов’язаний із можливістю послаблення суперечливих тенденцій психіки, полягає у зменшенні енергетичної напруженості стрілок (1, 3, 5), спрямованих ліворуч.

Розвитку особистості сприяє нівелювання її регресивних тенденцій та особистісних дисфункцій через їх пізнання у контексті глибинної психокорекції за методом АСПН. Активне соціально-психологічне навчання дозволяє пізнати регресивні прояви суб’єкта шляхом його включеності в процес групової взаємодії, яка регулюється принципами групової роботи.

У ході процесуальної діагностики в АСПН береться до уваги індивідуальна неповторність учасників групи, що впливає на результати психокорекційного процесу. Психодіагностичні висновки для кожного учасника групи і в кожній психокорекційній групі є неповторними. Психодіагностиці сприяють висока мотивація учасників до навчання, готовність до новизни у власній особистості, сміливість у пізнанні глибин власної психіки. Психокорекційний процес передбачає вироблення в учасників групи навичок самоаналізу, уміння перетворювати себе на об’єкт дослідження та бути уважним як до власних емоційно-поведінкових виявів, так і до активності інших учасників групи. Т. С. Яценко стверджує: “Спільним для всього психодіагностичного процесу є те, що професіонал – керівник АСПН – має дбати про розв’язання водночас кількох завдань: злиття в одне ціле психодіагностики з психокорекцією й мобілізацією психодіагностичних можливостей учасників навчання, їхньої здатності до самокорекції” [2, с. 62]. Процесуальна діагностика передбачає поступову перевірку психодіагностичних гіпотез, при цьому відсутні стандартизовані кліше. Точність психодіагностики зумовлює психокорекційний ефект для учасників групи. Увага зосереджується на значущості подій та емоційного сприймання для того чи іншого учасника. Психодіагностичні висновки є досить відносними, актуальними в ситуації “тут і тепер”.

Метод АСПН включає широкий арсенал методів та прийомів психокорекційної роботи. Зупинимось більш докладно на особливостях методу комплексу тематичних психомалюнків, розробленого академіком АПН України Т. С. Яценко [2-8].

Робота з комплексом психомалюнків дозволяє за порівняно короткий період часу виявити системні характеристики несвідомого, з якими пов’язані життєві “програми” людини, що виражаються в стабілізованих тенденціях поведінки, а інколи і в регресивних формах поведінки. Це дозволяє суб’єкту усвідомити психологічні детермінанти та інфантильні витoki особистісних проблем, що відкриває перспективу їх розв’язання. Пізнання цілісної картини психіки сприяє нівелюванню емоційної напруженості та дає можливість звільнитися від викривлень у сприйнятті об’єктивної реальності, які є супутніми в дії системи психологічних захистів.

Психоаналіз комплексу тематичних малюнків зорієнтований на цілісне пізнання психіки в її свідомих та несвідомих проявах. Ця методика дозволяє поступово і багаторівнево здійснювати уточнення психодіагностичних гіпотез, спираючись на малюнковий матеріал, до якого причетна рука автора. Т. С. Яценко зауважує, що малюнок дає змогу людині відтворювати дійсність в образах і проектувати зміст психіки у символах [8]. Можливість поєднання зовнішнього і внутрішнього світів в образах і символах дозволяє проникати у внутрішню логічну впорядкованість психіки суб’єкта у всій її суперечливості. Пізнання логіки несвідомого, зміст якої детермінується життєвим досвідом та значущими переживаннями дитинства індивіда, стає можливим завдяки інтерпретації символіки малюнків у ході психокорекційного діалогу з автором. Об’єктивація інфантильних утворень психіки суб’єкта в діалогічній взаємодії з автором малюнків слугує процесуальній діагностиці, яка передбачає злиття діагностичного та корекційного процесів.

У процесі аналізу малюнкової продукції об’єктивуються значущі переживання й почуття дитинства, які пов’язані з близькими людьми і які внаслідок їх табуованості через Едіпову залежність піддалися витісненню. Діагностика едіпової залежності можлива завдяки архетипній символіці, яка набуває індивідуального змісту шляхом психокорекційного діалогу. У процесі психоаналізу малюнків регресивні тенденції піддаються психокорекції шляхом виявлення їх глибинних детермінант, першопочаткових фіксацій. Завдяки психокорекції нівелюються регресивно-деструктивні тенденції, відбувається полегшення емоційного самосприйняття, відкриваються перспективи для самостановлення на реалістичних засадах і прогресивних змін психіки майбутнього психолога-практика.

Висновки. Таким чином, регресивні тенденції суб'єкта виражаються через недостатню його адаптивність до ситуації соціальної взаємодії, слабку пристосованість до актуальних ситуацій, що має глибинно-психологічні витоки і спричиняється травматичними впливами в ранній фазі розвитку суб'єкта. Пізнання регресивних тенденцій є вагомим у контексті професійної підготовки майбутнього психолога-практика з позиції здійснення ним власної психокорекції, що каталізує подальший розвиток його особистості, а також сприяє опануванню ним інструментарієм професійної роботи.

Література

1. Білуха Т.І. Розвиток особистості майбутнього психолога-практика засобами корекційно-виховного впливу: дис. ... кандидата психологічних наук: 19.00.07 / Білуха Тамара Іванівна. – Івано-Франківськ, 2006. – 345 с.
2. Яценко Т. С. Активная социально-психологическая подготовка учителя к общению с учащимися / Яценко Тамара Семенівна. – К.: Освіта, 1993. – 208 с.
5. Яценко Т. С. Особливості внутрішньої динаміки психіки / Т. С. Яценко // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Польсько-український журнал / За ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Ченстохова; Київ, 2003. – № 4. – С. 137 – 152.
7. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції. Активне соціально-психологічне навчання: Навчальний посібник / Яценко Тамара Семенівна – К.: Вища школа, 2004. – 679 с.
8. Яценко Т. С. Малюнок у психокорекційній роботі психолога-практика / Яценко Т.С., Чобітько М. Г., Доцевич Т. І. – Черкаси: БРАМА, 2003. – 216 с.

Резюме. У статті висвітлено можливості нивелювання дисфункцій особистості та регресивних тенденцій психіки в процесі психокорекції майбутнього психолога-практика. Представлені погляди науковців на проблему регресії, дисфункції особистості.

Ключові слова: регресія, дисфункції особистості, деструктивні тенденції, фіксація, глибинна психокорекція, внутрішня динаміка психіки.

Резюме. В статье раскрыты возможности нивелирования дисфункций личности и регрессивных тенденций психики в процессе психокоррекции будущего психолога-практика. Представлены взгляды учёных на проблему регрессии, дисфункции личности.

Ключевые слова: регрессия, дисфункции личности, деструктивные тенденции, фиксация, глубинная психокоррекция, внутренняя динамика психики.

© 2012

В. В. Волошина (м. Київ)

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ПСИХОЛОГ-КОНСУЛЬТАНТ» ТА «ПСИХОЛОГ-ТРЕНЕР»

Постановка проблеми. Динамічний розвиток сьогочасного суспільства, зміни соціально-економічної ситуації, потребують таких же динамічних змін у технологіях підготовки фахівців у галузі освіти, зокрема, психології. У своїй практиці все більше ми зустрічаємося із випадками не співвіднесення бази академічної освіти, яку отримують майбутні психологи під час навчання у вищому навчальному педагогічному закладі з рівнем сформованості у них професійних якостей, необхідних для професійного і кваліфікованого початку власної практичної діяльності чи то в консультуванні, психологічному тренерстві чи соціальній психології тощо.

Аналіз наукових досліджень. Ряд російських науковців (О. А. Бадхен, С. М. Зелінський, М. Я. Соловейчик, К. В. Шилова та інші), які тривалий час займаються підготовкою практичних психологів, відмічають, що теоретично засвоєний матеріал майбутніми психологами під час навчання у вищих навчальних закладах, не спроможний забезпечити їм належної практичної підготовки. Оскільки, навчальні програми ВУЗів, за їхнім переконанням, не передбачають необхідного тренінгового простору, у якому студенти могли б оволодівати практичними навичками. Разом з цим, викладачі, які відповідають за професійну підготовку майбутніх психологів нерідко самі не мають достатнього практичного досвіду консультативної чи тренерської діяльності [8].

Така ж ситуація спостерігається і у вітчизняних навчальних педагогічних закладах. Студенти, отримавши диплом про вищу психологічну освіту, з метою оволодіння спеціальними навичками, у відповідності до обраної спеціалізації практичної психологічної діяльності, змушені продовжувати навчання у тренінгових центрах, відвідувати консультативні практики тощо. Слід визнати, що вища навчальна педагогічна школа не лише не забезпечує формування у майбутніх психологів професійних навиків, а й не створює технологій, за допомогою яких студент мав би змогу самостійно, вмотивовано, з врахуванням власних бажань, нахилів та індивідуальних